

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології
факультету № 6**

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «Судова експертологія» вибіркового компоненту
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6. Протокол від 21.08.2023 року № 7

Розробник:

Завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ д.ю.н., професор Щербаковський М. Г.,

Рецензенти:

Заступник директора Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса з наукової роботи д.ю.н., професор Сімакова-Єфремян Є. Б.

Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор Степанюк Р. Л.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 7 Загальна кількість годин – 210 Кількість тем – 12	08 Право; 081 Право; перший (бакалаврський)	Навчальний курс – 4 Семестр – 8 Види контролю: залік
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
Денна форма навчання		Заочна форма навчання
Лекції – 34; Семінарські заняття – 46; Самостійна робота – 130.		Лекції – 16; Семінарські заняття – 20; Самостійна робота – 170.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Судова експертологія» є забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців, отримання ними необхідного рівня знань, вмінь і навичок із залучення судових експертів у діяльності з розкриття, розслідування та попередження злочинів, а також у цивільному та адміністративному процесах

Основними завданнями вивчення дисципліни «Судова експертологія» є ознайомлення студентів з:

- сучасною системою судових експертиз, їх можливостями в дослідженні речових доказів, живих осіб, трупів;
- державними спеціалізованими експертними установами;
- комплексом процесуальних і організаційних питань, пов'язаних з призначенням судових експертиз, вибором експертної установи чи приватного експерта, а також організацією проведення судових експертиз в державних експертних установах;
- тактикою проведення судових експертиз, аналізом висновку експерта та використанням його для встановлення обставин кримінального правопорушення

Міждисциплінарні зв'язки: приступаючи до вивчення навчальної дисципліни «Судова експертологія», необхідно звернути увагу на тісний її взаємозв'язок з іншими навчальними дисциплінами: «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів злочинів», «Судова медицина та психіатрія», «Кримінальне право» та ін.

Очікувані результати навчання: У результаті вивчення навчальної дисципліни «Судова експертологія» здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- поняття і види судових експертиз;
- типові об'єкти та завдання, які вирішуються експертним дослідженням у кримінальних провадженнях;
- систему державних спеціалізованих експертних установ України;
- порядок підготовки та призначення судових експертиз;
- способи оцінки висновку експерта;

вміти:

- застосовувати сучасну криміналістичну техніку для вилучення речових доказів і зразків для проведення експертизи;
- використовувати можливості судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень;
- аналізувати і оцінювати первісну інформацію про скоєне правопорушення, що відображається у слідах злочину, для прийняття рішення про призначення експертизи;
- готувати речові докази для їх зберігання та подальшого транспортування в експертну установу або експерту;
- формулювати питання в постанові (ухвалі) про призначення експертиз, виходячи з обставин кримінальної, цивільної або адміністративної справи;
- оцінювати висновок експерта як джерело доказів;
- використовувати висновок експерта для встановлення обставин події.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни
Інтегральна компетентність - здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності..

<p>Спеціальні (фахові) компетентності</p>	<p>СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи</p> <p>СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини</p> <p>СК7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право..</p>
--	---

	<p>СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини</p> <p>СК9. Здатність використовувати бази даних органів юстиції та інформаційні технології необхідні під час здійснення юридичної діяльності</p> <p>СК10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин</p> <p>СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти</p> <p>СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції</p> <p>СК16 Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення..</p>
--	---

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Поняття спеціальних знань та обізнаної особи.

Поняття спеціальних знань: філософське, побутове та законодавче трактування. Сутність спеціальних знань. Співвідношення спеціальних, загальновідомих та правових знань. Способи отримання спеціальних знань.

Учасники процесу і спеціальні знання. Підстави застосування спеціальних знань.

Процесуальні та не процесуальні форми використання спеціальних знань.

Поняття обізнаної особи. Цілі залучення обізнаних осіб.

Тема 2. Поняття судової експертизи.

Нормативні документи, що регулюють судово-експертну діяльність. Закон України «Про Судову експертизу», Постанови Пленуму Верховного Суду України, процесуальні кодекси.

Основні ознаки судової експертизи: застосування спеціальних знань; встановлення фактичних даних по справі (предмету правопорушення, суб'єкта правопорушення, об'єктивної і суб'єктивної сторони правопорушення); проведення науково-обґрунтованого дослідження; проведення відповідно до вимог закону; дослідження об'єктів, які представлені сторонами, судом; проведення дослідження спеціальним суб'єктом - судовим експертом; оформлення дослідження у спеціальному процесуальному документі - висновку експерта.

Відмінність судової експертизи від інших процесуальних і не процесуальних форм використання спеціальних знань та наукових досліджень.

Тема 3. Організаційні основи судово-експертної діяльності.

Державні спеціалізовані експертні установи України. Структура експертно-криміналістичної служби Міністерства внутрішніх справ України. Науково-дослідні судово-експертні установи Міністерства юстиції України. Судово-медичні установи Міністерства охорони здоров'я України. Судово-експертні установи Міністерства оборони України. Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України.

Функції державних спеціалізованих експертних установ України.

Порядок проведення експертизи в експертній установі. Повноваження керівника експертної установи з організації провадження експертного дослідження по постанові слідчого, призначення нових експертиз і перевірки висновків експерта

Підготовка судових експертів. Атестація судових експертів. Реєстр атестованих судових експертів.

Реєстр методик проведення судових експертиз.

Тема 4. Судовий експерт.

Категорії судових експертів. Атестовані судові експерти, фахівці як судові експерти.

Загальні та індивідуальні вимоги до експерта як учасника процесу. Обставини, що виключають можливість обізнаної особи бути судовим експертом.

Структура знань судового експерта: спеціальні базові знання материнських наук, спеціальні основні експертні знання, спеціальні додаткові експертні знання. Правові знання експерта.

Обов'язки судового експерта. Права судового експерта. Експертна ініціатива. Експертна профілактична діяльність. Дії заборонені судовому експерту.

Кримінальна, адміністративна, дисциплінарна відповідальність судового експерта.

Поняття і зміст незалежності судового експерта.

Компетенція та компетентність судового експерта.

Тема 5. Наукові основи судових експертиз.

Об'єкти судових експертиз. Процесуальна класифікація об'єктів судових експертиз: об'єкти, які мають або не мають процесуального статусу; об'єкти, які представлені слідчим, судом, стороною захисту; отримані експертом, допоміжні. Наукова класифікація об'єктів судових експерти: об'єкти роду (виду), конкретної експертизи:

Предмет судової експертизи. Предмет роду (виду) судової експертизи. Предмет конкретної експертизи.

Експертні завдання, їх види. Ціль та зміст діагностичних експертних завдань.

Ідентифікаційні експертні завдання. Мета і види експертної ідентифікації. Шуканий і перевіряємий об'єкти. Ідентифікація одиничного предмета по його

матеріальним слідах-відбитках. Ідентифікація цілого об'єкта по відокремленим від нього частинам.

Зразки для експертного дослідження, їх види, порядок і суб'єкти отримання. Вільні, експериментальні, умовно-вільні зразки. Вимоги, що пред'являються до зразків порівняння.

Методи та методики експертного дослідження. Типові та конкретні методики. Класифікація методів експертного дослідження.

Результати ідентифікаційного дослідження. Висновки про тотожність шуканого і перевіряемого об'єктів. Встановлення загальної родової або групової належності шуканого і перевіряемого об'єктів. Поняття «рід» і «група» в судовій експертизі.

Форми висновків експерта. Загальні вимоги до висновків експерта. Класифікація висновків експерта.

Тема 6. Класифікація судових експертиз.

Підстави класифікації судових експертиз.

Характеристика процесуальних видів експертиз: первинні, додаткові, повторні, комісійні, комплексні експертизи.

Система судових експертиз за галузями знань. Поняття класу, роду, виду судових експертиз.

Класи судових експертиз. Характеристика типових об'єктів та задач: криміналістичні; інженерно-технічні; економічні; товарознавчі; у сфері інтелектуальної власності; психологічні; мистецтвознавчі; екологічні; військові; судово-ветеринарні, гемологічні; судово-медичні; судово-психіатричні експертизи.

Тема 7. Процесуальні основи проведення судових експертиз.

Проведення експертиз у кримінальному судочинстві. Проведення експертиз на стадії досудового розслідування і в суді. Ініціатори призначення експертизи. Повноваження суду в призначенні експертиз. Обов'язкові випадки проведення експертиз.

Призначення судової експертизи в експертну установу, одночасно в різні експертні установи, приватному експерту.

Особливості призначення додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертиз.

Структура постанови (ухвали) про призначення судової експертизи.

Проведення експертизи в адміністративному та цивільному судочинстві. Проведення експертизи до суду на замовлення учасників справи. Проведення експертизи в суді. Обов'язкові випадки проведення експертиз.

Експерт з питань права в цивільному та адміністративному процесах. Характеристика експерта, питання на експертизу, доказове значення висновку.

Керівник експертної установи та його повноваження. Організація та проведення експертизи в експертній установі, перевірка результатів експертного дослідження.

Структура висновку експерта: вступна, дослідницька частини та висновки дослідження. Підстави та структура повідомлення керівника експертної установи і експерта про неможливість дати висновок.

Тема 8. Підготовка матеріалів до проведення експертизи.

Підготовка об'єктів експертного дослідження. Упаковка і транспортування об'єктів.

Вихідні дані, що використовуються при проведенні експертизи.

Формулювання питань експерту. Загальні вимоги до питань, що виносяться на вирішення експерта. Форма типових питань, що виносяться для вирішення ідентифікаційних завдань. Структура питання про ідентифікацію об'єкта по слідах-відображеннях. Структура питання при ототожненні цілого по відокремленим від нього частинами.

Питання, що виносяться для вирішення діагностичних завдань.

Послідовність питань по виявленню і дослідженню мікрооб'єктів.

Тема 9. Тактика проведення судових експертиз.

Етапи проведення судових експертиз.

Етап підготовки і призначення судової експертизи: прийняття рішення про проведення експертизи; визначення предмета конкретної експертизи; визначення об'єктів, що підлягають експертному дослідженню; визначення виду і черговості виробництва декількох експертиз; вибір часу проведення експертизи; підготовка об'єктів для проведення експертизи; вибір державного експертної установи (підрозділу) або приватного експерта; вирішення питання про необхідність присутності при проведенні експертизи слідчого, підозрюваного та інших осіб; складання захистом клопотання слідчого судді, суду про доручення проведення експертизи.

Етап провадження експертизи судовим експертом. Стадії експертного дослідження: підготовча, аналітична, порівняльна, синтезуюча.

Заключний етап проведення експертизи. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта. Визначення ролі висновку експерта в процесі доказування і напрямків його використання.

Тема 10. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта.

Поняття дослідження, оцінки, перевірки висновку експерта як завершальної стадії проведення експертизи. Мета дослідження, оцінки, перевірки висновку експерта. Суб'єкти, рівні дослідження і оцінки.

Формальна (логіко-процесуальна) оцінка висновку експерта: визначення процесуального порядку проведення експертизи; відповідності спрямованих на експертизу об'єктів і досліджених в ході експертного провадження; встановлення повноти і обсягу проведеного експертного дослідження, ясності висновків; визначення логічної обґрунтованості висновків експерта. Визначення належності виявлених експертом фактичних даних кримінальному провадженню; встановлення відповідності висновків експерта іншим доказам.

Змістовна (спеціальна) оцінка висновку експерта: визначення достатньої кількості і доброякості представлених об'єктів для вирішення поставлених питань; правильності вихідних даних; правомірності та наукової обґрунтованості застосованої експертом методики (методу) дослідження; повноти проведеного дослідження; наукової обґрунтованості проміжних і кінцевих висновків.

Визначення компетентності експерта.

Документи, в яких відображені результати оцінки висновку експерта.

Допит експерта. Основні організаційні, процесуальні та тактичні положення допиту експерта. Мета допиту судового експерта. Тактика проведення допиту експерта в суді. Одночасний допит декількох експертів.

Використання висновку експерта для встановлення обставин події.

Тема 11. Обізнані особи в кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві.

Суб'єкти використання спеціальних знань та особливості їх залучення

Процесуальні форми залучення обізнаних осіб при проведенні слідчих (розшукових) дій та їх функції: судовий експерт; перекладач (сурдоперекладач); судово-медичний експерт; педагог, психолог; перекладач (сурдоперекладач); лікар; спеціаліст.

Процесуальні форми залучення обізнаних осіб поза слідчих (розшукових) дій: психіатр, медичний працівник, ревізор і перевіряючий.

Непроцесуальні форми залучення обізнаних осіб, які проводять відомчі ревізії та перевірки, попередні дослідження, консультації, перевірки за криміналістичними обліками.

Тема 12. Спеціаліст у кримінальному, цивільному та адміністративному провадженні.

Функції спеціаліста в кримінальному, цивільному та адміністративному провадженні. Процесуальні засади залучення спеціаліста. Обов'язки та відповідальність спеціаліста. Тактичні основи залучення спеціаліста.

Спеціаліст. Функції спеціаліста під час збирання доказів, їх попереднього дослідження. Використання спеціалістом техніко-криміналістичних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій. Усні консультації та письмові роз'яснення експерта.

Судово-медичний експерт (лікар). Функції та ціль залучення під час огляду трупа, ексгумації, освідування. Особливості фіксації встановлених слідів.

Правові та функціональні відмінності експерта від спеціаліста.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр 8							
Тема 1. Поняття спеціальних знань та обізнаної особи.	12	2	2			8	
Тема 2. Поняття судової експертизи	18	2	4			12	
Тема 3. Організаційні основи судово-експертної діяльності	18	2	4			12	
Тема 4. Судовий експерт	18	2	4			12	
Тема 5. Наукові основи судових експертиз	18	4	4			12	
Тема 6. Класифікація судових експертиз	18	2	4			12	
Тема 7. Процесуальні основи проведення судових експертиз	18	4	4			12	
Тема 8. Підготовка матеріалів до проведення експертизи	18	2	4			12	

Тема 9. Тактика проведення судових експертиз	18	4	4			12	
Тема 10. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта	18	4	4			12	
Тема 11. Обізнані особи у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві.	18	2	4			12	
Тема 12. Спеціаліст у кримінальному, цивільному та адміністративному провадженні.	18	4	4			12	
Всього за семестр	210	34	46			130	Залік

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни		Вид контро лю
	Вс ього	з них:	

		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
№ 8							
Тема 1. Поняття спеціальних знань та обізнаної особи.	12	2	2			15	
Тема 2. Поняття судової експертизи	18	2	2			15	
Тема 3. Організаційні основи судово-експертної діяльності	19	2	2			15	
Тема 4. Судовий експерт	19	2	2			15	
Тема 5. Наукові основи судових експертиз	19	2	2			15	
Тема 6. Класифікація судових експертиз	19	2	2			15	
Тема 7. Процесуальні основи проведення судових експертиз	19	2	2			15	
Тема 8. Підготовка матеріалів до проведення експертизи	19	2	2			15	
Тема 9. Тактика проведення судових експертиз	19	1	1			15	
Тема 10. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта	19	1	1			15	

Тема 11. Обізнані особи у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві.	14	1	1			12	
Тема 12. Спеціаліст у кримінальному, цивільному та адміністративному провадженні.	14	1	1			12	
Всього за семестр	210	16	20			174	Залік

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни	Література:
Тема 1. Поняття спеціальних знань та обізнаної особи 1. Поняття спеціальних знань. 2. Процесуальні та не процесуальні форми використання спеціальних знань. 3. Поняття обізнаної особи. 4. Учасники процесу і спеціальні знання. Підстави застосування спеціальних знань.	19, 21, 24, 25
Тема 2. Поняття судової експертизи 1. Нормативні документи, що регулюють судово-експертну діяльність. 2. Основні ознаки судової експертизи. 3. Відмінність судової експертизи від інших форм використання спеціальних знань та наукових досліджень.	1, 14-17, 20, 21, 25
Тема 3. Організаційні основи судово-експертної діяльності 1. Державні спеціалізовані експертні установи України. 2. Функції державних спеціалізованих експертних установ України. 3. Порядок проведення експертизи в експертній установі. 4. Повноваження керівника експертної установи з організації провадження експертного дослідження. 5. Підготовка судових експертів.	1, 3-9, 14-21

Тема 4. Судовий експерт 1. Категорії судових експертів. 2. Загальні та індивідуальні вимоги до експерта як учасника процесу. 3. Структура знань судового експерта. 4. Обов'язки судового експерта. 5. Відповідальність судового експерта. 6. Поняття і зміст незалежності судового експерта. 7. Компетенція та компетентність судового експерта.	1, 14-21
Тема 5. Наукові основи судових експертиз 1. Об'єкти судових експертиз. 2. Предмет судової експертизи. 3. Експертні завдання, їх види. 4. Ідентифікаційні експертні завдання. 5. Зразки для експертного дослідження. 6. Методи та методики експертного дослідження. 7. Результати ідентифікаційного дослідження. 8. Форми висновків експерта та їх класифікація.	14-21, 24, 25
Тема 6. Класифікація судових експертиз 1. Процесуальні види судових експертиз. 2. Характеристика первинної, додаткової, повторної, комісійної, комплексної експертизи. 3. Система судових експертиз за галузями знань. 4. Класи та види судових експертиз, їх типові об'єкти та задачі.	5, 6, 14-22, 25
Тема 7. Процесуальний основи проведення судових експертиз 1. Проведення експертиз у кримінальному судочинстві. 2. Призначення судової експертизи в експертну установу. 3. Структура постанови (ухвали) про призначення судової експертизи. 4. Проведення експертизи в адміністративному та цивільному судочинстві. 5. Експерт з питань права в цивільному та адміністративному процесах. 6. Керівник експертної установи та його повноваження. 7. Структура висновку експерта.	10-14, 16-21

<p>Тема 8. Підготовка матеріалів до проведення експертизи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підготовка об'єктів експертного дослідження. 2. Вихідні дані, що використовуються при проведенні експертизи. 3. Загальні вимоги до питань, що виносяться на вирішення експерта. 4. Форма типових питань, що виносяться для вирішення ідентифікаційних завдань. 5. Питання, що виносяться для вирішення діагностичних завдань. 	5, 14-22
<p>Тема 9. Тактика проведення судових експертиз</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етап підготовки і призначення судової експертизи. 2. Етап провадження експертизи судовим експертом. 3. Заключний етап проведення експертизи. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта. 	14-21
<p>Тема 10. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття дослідження, оцінки, перевірки висновку експерта. 2. Формальна (логіко-процесуальна) оцінка висновку експерта. 3. Змістовна (спеціальна) оцінка висновку експерта. 4. Документи, в яких відображені результати оцінки висновку експерта. 5. Допит експерта. 	15, 17, 19-21
<p>Тема 11. Обізнані особи в кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Суб'єкти використання спеціальних знань та особливості їх залучення. 2. Процесуальні форми залучення обізнаних осіб. 3. Непроцесуальні форми залучення обізнаних осіб 	10-13, 19-20
<p>Тема 12. Спеціаліст у кримінальному, цивільному та адміністративному провадженні</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Функції спеціаліста в кримінальному, цивільному та адміністративному провадженні. 2. Тактичні основи залучення спеціаліста. 3. Судово-медичний експерт в слідчих (розшукових) діях. 4. Правові та функціональні відмінності експерта від спеціаліста. 	4, 10-13, 22, 23

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Поняття та ознаки судової експертизи.
2. Класифікація судових експертиз.
3. Судовий експерт: права, обов'язки, відповідальність
4. Допит судового експерта.
5. Система державних спеціалізованих експертних установ України.
6. Організація і проведення судових експертиз в експертних установах.
7. Поняття предмета, об'єкта, методики судових експертиз.
8. Підготовка до призначення експертизи.
9. Завдання на вирішення експерта та особливості формулювання запитань для їх вирішення.
10. Проведення експертизи у кримінальному процесі.
11. Проведення експертизи у цивільному та адміністративному процесах.
12. Керівник експертної установи та його повноваження.
13. Висновок експерта та його структура. Повідомлення про неможливість підготовки обґрунтованого висновку.
14. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта.
15. Використання висновку експерта під час розслідування злочинів.
16. Спеціаліст: функції та мета залучення.
17. Особливості участі судово-медичного експерта (лікаря) під час кримінального провадження.
18. Особливості участі психолога та педагога під час кримінального провадження.
19. Залучення перекладача (сурдоперекладача) під час кримінального провадження.
20. Непроцесуальні форми використання спеціальних знань та їх значення в розслідуванні злочинів.

Теми наукових робіт

1. Поняття та ознаки судової експертизи.
2. Класифікація судових експертиз.
3. Судовий експерт: права, обов'язки, відповідальність
4. Допит судового експерта.
5. Система державних спеціалізованих експертних установ України.
6. Організація і проведення судових експертиз в експертних установах.
7. Поняття предмета, об'єкта, методики судових експертиз.
8. Підготовка до призначення експертизи.
9. Завдання на вирішення експерта та особливості формулювання запитань для їх вирішення.
10. Проведення експертизи у кримінальному процесі.
11. Проведення експертизи у цивільному та адміністративному процесах.
12. Керівник експертної установи та його повноваження.
13. Висновок експерта та його структура. Повідомлення про неможливість підготовки обґрунтованого висновку.

14. Дослідження, оцінка та перевірка висновку експерта.
15. Використання висновку експерта під час розслідування злочинів.
16. Спеціаліст: функції та мета залучення.
17. Особливості участі судово-медичного експерта (лікаря) під час кримінального провадження.
18. Особливості участі психолога та педагога під час кримінального провадження.
19. Залучення перекладача (сурдоперекладача) під час кримінального провадження.
20. Непроцесуальні форми використання спеціальних знань та їх значення в розслідуванні злочинів.
21. Використання висновку експерта під час розслідування злочинів.
22. Судова експертологія – наука про судову експертизу.
23. Внесок українських вчених у розвиток судової експертології.

6. Методи навчання

Формування знань, вмінь та навичок забезпечується поєднанням лекційних та семінарських занять з виконанням завдань для самостійної підготовки.

Метою лекційного курсу «Судова експертологія» є підготовка висококласних спеціалістів з міцною теоретичною та практичною базою знань.

На *семінарських заняттях* з дисципліни використовуються методи навчання: коротке пояснення, аналізу, тренування здобувачів вищої освіти для придбання ними навичок у правильному формулюванні складних юридичних понять і категорій.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення згідно з переліком навчальної літератури, що додається до робочої програми навчальної дисципліни та матеріалами лекційного фонду.

Індивідуальна робота передбачає виконання наукових робіт за рекомендованими темами або темою, узгодженою з викладачем.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Контрольні питання до заліку

4. Поняття спеціальних знань та форми їх використання під час кримінального провадження.
  1. Обізнані особи, які залучаються під час кримінального провадження.
  2. Поняття судової експертизи.
  3. Відмінність судової експертизи від інших процесуальних і не процесуальних форм використання спеціальних знань
  4. Державні спеціалізовані експертні установи України
  5. Функції державних спеціалізованих експертних установ України.
  6. Порядок підготовки судових експертів.
  7. Категорії судових експертів.
  8. Загальні та індивідуальні вимоги до експерта як учасника процесу.
  9. Обов'язки судового експерта

10. Права судового експерта
  11. Об'єкти судових експертиз. Процесуальна та наукова класифікація об'єктів судової експертизи.
  12. Предмет судової експертизи.
  13. Діагностичні експертні завдання.
  14. Ідентифікаційні експертні завдання.
  15. Зразки для експертного дослідження, види, вимоги, суб'єкти отримання.
  16. Форми висновків експерта.
  17. Процесуальні види судових експертиз
  18. Судові експертизи за спеціальними знаннями. Класи, роди експертиз.
  19. Порядок проведення експертиз у кримінальному судочинстві.
  20. Порядок проведення експертизи в адміністративному та цивільному судочинстві.
  21. Керівник експертної установи та його повноваження.
  22. Структура постанови (ухвали) про призначення судової експертизи
- Структура висновку експерта**
23. Підготовка до проведення експертизи.
  24. Загальні вимоги до питань, які виносяться на вирішення експерта.
  25. Структура питання щодо рішення ідентифікаційних завдань.
  26. Етап провадження експертизи судовим експертом. Стадії експертного дослідження.
  27. Заключний етап проведення експертизи.
  28. Поняття дослідження, оцінки, перевірки висновку експерта.
  29. Формальна (логіко-процесуальна) оцінка висновку експерта.
  30. Змістовна (спеціальна) оцінка висновку експерта.
  31. Документи, в яких відображені результати оцінки висновку експерта.
  32. Процесуальні й тактичні особливості допиту експерта.
  33. Спеціаліст у кримінальному провадженні: функції, мета та порядок залучення.
  34. Спеціаліст в слідчих (розшукових) діях
  35. Різниця між спеціалістом та експертом.
  36. Функції та ціль залучення судово-медичного експерта (лікаря).
  37. Педагог, психолог. Функції та ціль залучення.
  38. Перекладач (сурдоперекладач). Функції, особливості вибору та ціль залучення.
  39. Непроцесуальні форми використання спеціальних знань.
  40. Використання висновку експерта для встановлення обставин події.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок здобувача виокремити проблемні питання застосування чинного кримінального процесуального законодавства України й запропонувати окремі шляхи його вдосконалення.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності враховуються такі види робіт: семінарські заняття; самостійна та індивідуальна робота (ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат аудиторної роботи за модуль	=	Оцінка, яка отримана на під час 1 аудиторного заняття	+	Оцінка, яка отримана на під час 2 аудиторного заняття	+	Оцінка, яка отримана на під час ... аудиторного заняття	+	Оцінка, яка отримана на під час n аудиторного заняття	:	Кількість виставлених оцінок під час аудиторних занять цього модулю

Формула розрахунку підсумкової оцінки навчальної дисципліни за аудиторну роботу

Результат самостійної та індивідуальної роботи розраховується за такою ж формулою як і результат аудиторної роботи та виставляється викладачем у журналі обліку роботи академічної групи здобувачів вищої освіти окремою графою.

Студент, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання і проводиться у формі заліку. Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувача, залікових книжках тощо.

Присутність здобувача на проведенні заліку є обов'язковою. Якщо здобувач не з'явився на залік, то у відомість обліку успішності ставить відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних заліку, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на заліку, які використовуються при розрахунку успішності здобувачів вищої освіти, становить – **50**

Підсумкові бали визначаються як сума балів, отриманих здобувачем вищої освіти протягом семестру та балів, набраних на заліку.

Підсумкові бали навчальної дисципліни за результатами вивчення модулів	=	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: left;"> бали набрані за 1 модуль </div> <div>+</div> <div style="text-align: left;"> бали набрані за 2 модуль </div> <div>+</div> <div style="text-align: left;"> бали набрані і за ... модуль </div> <div>+</div> <div style="text-align: left;"> бали набрані і за n модуль </div> </div>	:	Кількість модулів в	+	Бали набрані на підсумко вому контролі і (екзамен і, заліку)
---	---	--	---	------------------------------------	---	---

Формула розрахунку підсумкових балів навчальної дисципліни

Критерії оцінювання результатів роботи здобувачів під час поточного контролю (роботу на семінарських, виконання самостійних навчальних та індивідуальних творчих завдань) та підсумкового контролю здійснюються відповідно до нижченаведеної таблиці.

Критерії оцінювання навчальної дисципліни «Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні» (заочна форма навчання)		
Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 3 позитивних оцінок	Підготувати реферат, доповідь за результатами проведених практичних	Отримати за підсумковий контроль не

	занять	менше 30 балів
--	--------	----------------

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	А	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	В	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
80-84			
75-79		С	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
65-69			

60-64		Е	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21-39			
1-20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Нормативно-правові акти

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (станом на 09.09.2021) [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text).
2. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 р. № 8 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р.) № 15. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text)
3. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1343 від 03.11.2015. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text)
4. Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1339 від 3.11.2015. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1339-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1339-15#Text)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>

5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами станом на 09.09.2021). [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text)

6. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 17.07.2017 № 591. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text)

7. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України.: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text)

8. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 8 жовтня 2001 року № 397. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text)

9. Про організацію судово-психіатричної експертизи в Україні: наказ МОЗ України від 2 грудня 2013 року № 1058. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1058282-13#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1058282-13#Text)

10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами станом на 09.09.2021) [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text)

11. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004. Відомості Верховної Ради України, 2004. № 40-41, 42. Ст.492. (зі змінами станом на 09.09.2021) [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text)

12. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. Відомості Верховної Ради України, 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.. (зі змінами станом на 09.09.2021) [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text)

13. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991. Відомості Верховної Ради України, 1992. № 6. Ст. 56. (зі змінами станом на 09.09.2021) [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text).

Основна

14. Експертизи у судочинстві України: посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 504 с. [URL: https://lira-k.com.ua/preview/12767.pdf](https://lira-k.com.ua/preview/12767.pdf)

15. Клименко Н. І. Судова експертологія : курс лекцій. К., 2007.

16. Макаренко Е. І. Негодченко О. В. , Тертишник Н. Н. Експертизи на досудовому слідстві: посібник. Днепропетровськ., 2001. [URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2815/1/%d0%a2%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b8%d1%88%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%92.%20%d0%9c.%20%2c%20%d0%9d%d0%b5%d0%b3%d0%be%d0%b4%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9e.%20%d0%92.%2c%20%d0%9c%d0%b0%d0%ba](http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2815/1/%d0%a2%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b8%d1%88%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%92.%20%d0%9c.%20%2c%20%d0%9d%d0%b5%d0%b3%d0%be%d0%b4%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9e.%20%d0%92.%2c%20%d0%9c%d0%b0%d0%ba)

[%d0%b0%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%95.%20%d0%86.%20%d0%84%d0%9a%d0%a1%d0%9f%d0%95%d0%a0%d0%a2%d0%98%d0%97%d0%98%20%20%d0%9d%d0%90%20%d0%94%d0%9e%d0%a1%d0%a3%d0%94%d0%9e%d0%92%d0%9e%d0%9c%d0%a3%20%d0%a1%d0%9b%d0%86%d0%94%d0%a1%d0%a2%d0%92%d0%86.pdf](#)

17. Судова експертологія : підруч. / за заг. ред. В.М.Тертишника. Харків: Право, 2021. 280 с. [URL:https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4488&download_id=1495](https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4488&download_id=1495)

18. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с. <https://lira-k.com.ua/preview/12767.pdf>

19. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учеб.-практ. пособие. Харьков: Эспада, 2005. 544с.[URL:https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/SHERBAKOVSKIY_2005.pdf](https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/SHERBAKOVSKIY_2005.pdf)

20. Щербаковский М. Г. Судова експертологія : посібник. Харків, ХНУВС. 2009.. 190 с. [URL https://studfile.net/preview/7249841/](https://studfile.net/preview/7249841/)

21. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 560 с. [URL:http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6020/Provedennia%20ta%20vykorystannia%20sudovykh%20ekspertyz%20u%20kryminalnomu%20provadzhenni_monohrafiia_M%20H%20Shcherbakovskyi_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6020/Provedennia%20ta%20vykorystannia%20sudovykh%20ekspertyz%20u%20kryminalnomu%20provadzhenni_monohrafiia_M%20H%20Shcherbakovskyi_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Допоміжна

22. Методичний посібник для працівників органів досудового слідства з питань призначення та проведення судової експертизи / За заг. ред. П. В. Коляди. К: УВПД ГШ МВС України, 2008. 278 с. [URL:https://ru.bglib.org/book/2985774/bdda32](https://ru.bglib.org/book/2985774/bdda32)

23. Пиріг І. В., Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с.

[URL:https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3719/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%91%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%8F%D0%BA%20%D0%9F%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B3.pdf](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3719/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%91%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%8F%D0%BA%20%D0%9F%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B3.pdf)

24. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с. [URL:https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/monogr.pdf](https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/monogr.pdf)

25. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Судова експертологія: поняття, структура, завдання, функції” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”, спеціальність 8. 18010003 “Судова експертиза”) / уклад.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель, та ін. Харків: Національний університет “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. 24 с. [URL:https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/NMP_0074.pdf](https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/NMP_0074.pdf)

Інформаційні ресурси

1. Міністерство юстиції України: https://minjust.gov.ua/legal_expertise
  2. Київській науково-дослідний інститут судових експертиз МЮ України:
[URL:https://kndise.gov.ua/](https://kndise.gov.ua/)
  3. Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» МЮ України: [URL:https://www.hniise.gov.ua/](https://www.hniise.gov.ua/)
  4. Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності МЮ України [URL:https://intellect.org.ua/](https://intellect.org.ua/)
  5. Судова незалежна експертиза Україна: [URL:https://ekspertiza.com.ua/uk](https://ekspertiza.com.ua/uk)
  6. Незалежний інститут судових експертиз: [URL:https://nise.com.ua/](https://nise.com.ua/)
6. Незалежний інститут судових експертиз:<https://nise.com.ua/>